

فرزانه نجفی *

تاریخ دریافت: ۹۹۰۳۰۲۹ تاریخ پذیرش: ۹۹۰۶۰۱۲

DOI: 10.22055/PYK.2020.16313 https://paykareh.scu.ac.ir/article_16313.html

نقش رنگ در کاهش تنش‌های موجود در فضاهای شهری «مطالعه موردی کوی

محتشم گرگان»

چکیده

بیان مسئله: متغیری به نام رنگ به لحاظ هویت بصری و ادراکی و با توجه به کیفیت‌های تنوع، خوانایی و انسجام محیطی که مخاطب با آن مواجه می‌شود از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در فضای شهری است. در حقیقت رنگ یکی از مهم‌ترین اجزا عناصر بصری در طراحی مبلمان شهری و نیز منظر شهری مطرح است. با توجه به آنچه گفته شد، مسئله این پژوهش بیان نقش رنگ در فضای شهری منطقه کوی محتشم گرگان از نظر گروه‌های سه گانه مورد بررسی و رویکرد جذب گردشگر است.

هدف: جستار پیش رو، با هدف بررسی نقش رنگ بر ساختار فیزیکی و بیرونی ساختمان‌ها به عنوان تأثیرگذارترین عامل بصری بر ایجاد احساس امنیت اجتماعی، ایجاد حس شادی و آرامش، بر ساکنین محله «کوی محتشم گرگان» انجام شده است.

روش پژوهش: پژوهش پیش رو به روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی صورت گرفته است. در راستای هدف پژوهش، به صورت موردی مصاحبه‌هایی با ۳۰ نفر از ساکنان موجود در منطقه مورد پژوهش در سه گروه سنی مختلف، انجام شده است.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که افراد نوجوان با اشتیاق بیشتری از تغییرات رنگی ایجاد شده در فضای منطقه زندگی خود استقبال کرده‌اند. افراد جوان، زیبایی ایجاد شده در فضای محله را تغییری خوشایند دانسته اما بیان کرده‌اند که نیاز ساکنین این محله بسیار فراتر از رنگ‌های موقتی ایجاد شده در محیط است. گروه سوم افراد میان‌سال، بسته به شرایط سنی و درک متفاوتی که از فقر و شرایط نامناسب زندگی اجتماعی در آن منطقه داشته‌اند، ضرورت وجود رنگ را در محیط زندگیشان بسیار کم احساس کرده‌اند و یا تظاهر به نادیده گرفتن رنگ در ایجاد حس آرامش و شادی و تأثیر مثبت آن بر ساختار زندگی خود داشته‌اند.

کلیدواژه:

رنگ، فضای شهری، سرزندگی، کوی محتشم، گرگان

نویسنده مسئول، استادیار گروه ارتباط تصویری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران *

f.najafi@gu.ac.ir

مقدمه

مکان به تنهایی فاقد معنا است و اضافه کردن هر چیز تازه، نو و ایده های خلاقانه از معنای مکان، تعریف و هویتی تازه برای مخاطب ایجاد می کند. اولین ارتباط مخاطب با فرهنگ، از راه حواس بیرونی یا ظاهری شکل می گیرد. مخاطب پس از ورود به یک شهر و محله و درک ساختار بیرونی محیطی که در آن قرار دارد، به مرور زمان به لایه های درونی فرهنگی، اجتماعی و مذهبی محیط وارد می شود. این ساختار ظاهری نه تنها بر مخاطبی که به صورت موقت در محیط قرار دارد تأثیرگذار است، بلکه انرژی های محیط بر ساکنین منطقه که با تمام حواس خود با محیط زندگی شان در ارتباط هستند، بسیار مؤثر است. انرژی محیط بر مخاطب به صورت مستقیم قابل انتقال است. بخشی از انرژی های موجود در محیط که در برگیرنده فاکتورهایی مانند دانش فنی، هنر، مردم شناسی، شناخت فرهنگ تاریخی و اجتماعی منطقه است در ایجاد حس خوب، زیبا، نازیبیا و تأثیرگذار بر مخاطب و روحیه افراد ساکن در منطقه مؤثر است. یعنی تمام آنچه که در ارتباط با فرم، رنگ و نوع چیدمان مبلمان شهری و مصالح به کار رفته در محیط است، باعث رشد و نمود بهتر مخاطب خواهد شد و اثرات مخرب و یا مثبتی در محیط ایجاد خواهد کرد. در این راستا، رنگ یکی از مهم ترین فاکتورهای کیفیت محیط است که باعث هویت بخشی، زیبایی و خوانایی فضاهای شهری می شود. بنابراین، یک تیم متخصص فضاهای شهری با هدفمند کردن استفاده از رنگ می تواند شرایط ارتقاء کیفیت فضای شهری را به نحوی مطلوب فراهم کند. در گذشته هایی نه چندان دور، چهره شهرها علاوه بر ساختار معماری همگون با اقلیم، به واسطه استفاده از رنگ های طبیعی موجود در مصالح کاربردی و مواد بومی متناسب با جغرافیای هر منطقه، دارای ساختار همگون زیبایی بوده است که با روحیه و ساختار ذهنی افراد آن اقلیم ارتباط مستقیم داشته است. هماهنگی رنگی یکی از عوامل ایجاد وحدت، احساس آرامش و هویت بخشیدن به هر شهر، منطقه و نیز محله های کوچک تر شده است. این هماهنگی بصری و استفاده درست از رنگ متناسب با جغرافیا، فرهنگ و باورهای مذهبی، تجربه خوب حرکت در چنین فضاهای شهری را در خاطر شهروندان و بازدیدکنندگان باقی خواهد گذاشت. به این دلیل است که اغلب مخاطبان پس از گذشت زمان در خاطر خود از بودن در آن فضاها، به دلیل ایجاد حس وحدت، شادی و سرزندگی که محیط برایشان به وجود آورده بوده، با شادی یاد می کنند. با سرعت سرسام آور ساخت و سازهای غیر اصولی و غیر استاندارد و عدم تناسب مصالح به کار برده شده با اقلیم منطقه و نیز رشد ناهمگون ساختمان های عمودی کوتاه، بلند و نازیبا در کنار یکدیگر؛ برخلاف وجود متخصصین آکادمیک و پیشرفت های تئوری در ارتباط با شهرسازی و هنرهای تجسمی، به وجود رنگ و ارتباط آن در ایجاد حس خوشایند و بالابردن سطح شادی و احساس آرامش اجتماعی شهروندان کم توجهی بسیار شده است. نقش شهرداری ها و مدیران شهری متخصص در ایجاد این حس خوشایند در فضاهایی پر از آلودگی های بصری و صوتی، بسیار پر اهمیت است. اگر چه در سال های اخیر نقاشی های دیواری بسیاری خصوصاً در شهرهای بزرگ، فضای شهری را دست خوش تغییراتی کرده است ولی اغلب ساختار بصری و هویت رنگی بیان شده بر روی دیوارهای شهرها بدون آسیب شناسی محله ها و هویت بومی افراد ساکن در مناطق، اجرا شده است که به صورت موقتی و سطحی احساس رضایت و شادی را در شهروندان ایجاد می کند. عدم کارشناسی دقیق و شناخت آسیب های اجتماعی موجود در محله و نیز عدم توجه به ساختار فرهنگی و قومی افراد ساکن در محله «کوی محتشم گرگان» برای ایجاد تحول بصری و تغییر مبلمان منطقه توسط متخصصان

شهری، محقق را بر آن داشته تا به بررسی ارتباط فضای رنگی ایجاد شده در منطقه مورد نظر و دریافت تأثیرگذاری تغییرات رنگی بر شهروندان محله بپردازد. بنابراین، جستار پیش‌رو با هدف بررسی نقش رنگ در ساختار فیزیکی و بیرونی ساختمان‌ها به عنوان تأثیرگذارترین عامل بصری بر ایجاد احساس امنیت اجتماعی، ایجاد حس شادی و آرامش، بر ساکنین محله «کوی محتشم گرگان» انجام شده است. جستار پیش‌رو بر این فرضیه مبتنی است که کاربرد رنگ در فضای فیزیکی و بیرونی ساختمان‌ها به عنوان تأثیرگذارترین عامل بصری توانسته است بر ایجاد احساس امنیت اجتماعی و خصوصاً در ایجاد حس شادی و آرامش بر ساکنین محله «کوی محتشم گرگان» تأثیرگذار باشد.

روش پژوهش

این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی بر دو محور مطالعات میدانی (به صورت مصاحبه با ساکنین محله و مشاهده) و نیز داده‌های کتابخانه‌ای، انجام شده است. در راستای اهداف پژوهش، سه گروه سنی مختلف برای پاسخ به سؤالات مطرح شده در مصاحبه‌ها انتخاب شد. دلیل انتخاب گروه‌های سنی مختلف، متغیر بودن تعریف، دریافت ذهنی و نیاز مخاطبان در شرایط سنی و فرهنگی متفاوت نسبت به کلمه امنیت اجتماعی و شادی، است. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده شده است و جامعه آماری ۳۰ نفر در سه گروه سنی نوجوان، جوان و میان‌سال دسته‌بندی شده‌اند. بنابراین، به صورت رندمی طی دو هفته متوالی سؤالاتی در غالب مصاحبه با ۳۰ شهروند ساکن در محله در ارتباط با تأثیر رنگ بر رفتار اجتماعی ساکنان منطقه مورد نظر، در اختیار مخاطبان قرار گرفته است.

پیشینه پژوهش

در حیطه عنصر رنگ در فضاهای شهری و آموزشی مطالعات متفاوتی انجام شده است. «زارع و لطفی» در جستاری با عنوان «رنگ در شهر با رویکرد ایجاد تنوع و سرزندگی در فضای شهری» (۱۳۹۶)، تمرکز اصلی پژوهش خود را به بررسی عنصر رنگ و تأثیر گذاری آن بر نحوه ادراک فرد از محیط پیرامون زندگی خود، معطوف کرده‌اند. زیرا، تجربه فضاهای رنگی به صورت اصولی و در یک ترکیب مناسب در ساختار شهرسازی، باعث دریافت احساس رضایت‌مندی و آرامش در شهروندان می‌شود. «کفشچیان مقدم و پهلوان» در پژوهش خود «بررسی جایگاه رنگ در فضای شهری امروز (مطالعه موردی: تهران خیابان انقلاب، حد فاصل میدان انقلاب-چهارراه ولیعصر)» (۱۳۹۵)، بر ویژگی رنگ در هویت فرهنگی و اجتماعی خیابان انقلاب تهران متمرکز شده‌اند. پژوهشگران در نتایج خود به این موضوع اشاره کردند که هویت چند وجهی امروز محدوده خیابان انقلاب تهران به دلیل وجود کاربری‌های گوناگون فرهنگی، سیاسی و اجتماعی که در محدوده این خیابان وجود دارند و مهم‌تر از همه آلودگی هوای این منطقه به علت قرارگیری در مسیر یکی از شاهراه‌های پر تردد این شهر، باعث ایجاد تغییرات نامطلوب رنگی در این منطقه شده است. «پاکزاد و عین‌الهی» در پژوهش خود با عنوان «پالت رنگی، تکنیک طراحی منظر رنگی شهرها» (۱۳۹۵)، به دنبال ارائه روش یا فرآیندی در جهت استفاده از رنگ به عنوان مهم‌ترین عامل بصری

در جهت ارتقا کیفی فضاهای عمومی با استفاده از نظریه ترجیحات محیطی کاپلان، هستند. «سیادتی و کریمی - فرد» در پژوهش «بررسی و بازخوانش تداوم زندگی شهری در شب مبتنی بر شادابی و سرزندگی فضاهای شهری ۲۴ ساعته؛ مورد پژوهشی: محله دربند»، با تمرکز بر عوامل سرزندگی و شادی شهروندان و نیز شاخصه‌های زندگی شبانه نتایج نشان داد که بین شاخص‌های تعریف شده برای زندگی شبانه از جمله احساس امنیت، دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی، نظافت و پاکیزگی، تنوع فعالیت‌ها و جذاب و هیجان انگیز بودن آن‌ها، کاربری‌های وضع موجود، زیبایی و جذابیت یک فضای شهری، داشتن حق انتخاب، افزایش ساعت عملکرد فعالیت‌ها، امکان تجمع گروهی، باورها و اعتقادات فرهنگی و مذهبی جامعه، سطح آگاهی و سواد مردم، امکان قابلیت پیاده‌روی در یک فضای شهری و میزان تمایل مردم برای استفاده از فعالیت‌های شبانه، رابطه‌ای مثبت و خطی وجود دارد. همچنین، نتایج نشان داده است که از بین فاکتورهای مختلف در نظر گرفته شده در این پژوهش، مؤلفه جذابیت منطقه دربند برای تبدیل شدن به خیابانی ۲۴ ساعته نسبت به سایر مؤلفه‌ها مانند خوانایی و تنوع خیابان دربند و یا امکان فعالیت در این خیابان، از پتانسیل بسیار بالایی برخوردار است. «حاتمی‌نژاد، مهدوی و مهدیان بهنمیری در پژوهشی با عنوان «نگرشی بر جرم خیزی و زمینه‌های ارتکاب جرم در محلات حاشیه نشین مورد پژوهش؛ محله شاد قلی خان قم» (۱۳۹۳)، به صورت موردی به مسئله جرم خیزی و زمینه‌های ارتکاب جرم در محلات حاشیه نشین شاد قلی خان قم متمرکز شده‌اند. پژوهشگران در مقاله خود بر خلاف تمرکز جستار پیش رو در حیطه تأثیرات عامل رنگ بر محیط و رفتار اجتماعی مخاطبان؛ عوامل محیطی و اجتماعی و سایر عوامل تأثیرگذار دیگر را از عوامل مهم ارتکاب جرم در «محله شادقلی» قم دانسته‌اند. این پژوهش تنها از جهت انتخاب موقعیت اجتماعی محله به عنوان یکی از محلات جرم خیز با «محله محتشم» گرگان قابل قیاس است.

موقعیت جغرافیایی محله «کوی محتشم گرگان»

محله کوی محتشم در قسمت جنوب غربی شهرستان گرگان قرار دارد (تصویر ۱). این محله با ۲۶۴ خانوار از مناطق حاشیه‌ای شهر گرگان و جزو سکونت‌گاه‌های غیرمجاز این شهر محسوب می‌شود. طبق آمارهای ثبت شده در بخش مناطق آسیب پذیر و جرم خیز گرگان، این محله یکی از شاخص‌ترین مناطق حاشیه‌ای است که آمار اعتیاد، خرید و فروش مواد مخدر و بسیاری از آسیب‌های اجتماعی دیگر در این منطقه غیر قابل انکار است (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۵). در سال ۱۳۹۶، پروژه‌ای غیر اصولی و بدون زیرساخت‌های کارشناسانه با رویکرد به سیاست شهرداری گرگان مبنی بر بازآفرینی بافت‌های فرسوده، پروژه رنگ آمیزی یافت فرسوده این منطقه اجرا شده است (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۷). این نکته حائز اهمیت است که در بین چندین منطقه جرم خیز و مناطقی که جز سکونت‌گاه‌های حاشیه‌ای با ساختار معماری غیر استاندارد در گرگان وجود دارند؛ تنها ساختار بیرونی ساختمان های رنگ آمیزی شده منطقه «کوی محتشم» است که به صورت پلکانی بر روی تپه‌ای واقع شده‌اند و نسبت به بلوار پرتردد «شهید صیادشیرازی» در ارتفاع بالاتر و کاملاً در معرض دید شهروندان و مسافرانی است که با خودرو از این بلوار می‌گذرند. قطعاً هدف شهرداری گرگان، تنها زیباسازی بخشی از فضای حاشیه‌ای پرتردد این منطقه بوده‌است. در کنار زیباسازی منطقه، توجه به سایر عوامل تأثیرگذار در ایجاد رضایت اجتماعی شهروندان و نیز تأثیرات مثبتی چون کاهش جرم، خشونت، احساس شادی و حس خوب شهروندی و هویت بخشی به ساکنان چنین مناطقی که کمتر مورد توجه مسئولین شهری قرار می‌گیرند، مورد توجه و مطالعه قرار گرفته نشده‌است.

تصویر ۱.

نقشه شهرستان گرگان و محله کوی محتشم، دایره قرمز: محله کوی محتشم گرگان.

منبع: www.ajibtarin.com/touristic-plases

کاربرد رنگ در شهر

عموماً رفتار انسانی در گستره مکان اتفاق می افتد و حال و هوای هر شخص وابسته به درک او از هویت مکانی است که در آن رشد کرده و ساکن است. در این راستا یک رابطه تعاملی بین انسان و ساختار شهری و هویت مکان اتفاق می افتد. تمامی تغییرات فیزیکی، بصری و حتی صوتی موجود در فضای زندگی تأثیر بسیار مستقیمی بر حال و هوای فرد و نحوه نگرش او بر زندگی و تعامل با جامعه دارد. رنگ، یکی از فاکتورهای مهم در گرافیک شهری و به عنوان داده پردازترین رویکرد در ساختار شهر، می تواند اثرگذارترین تأثیرات بصری شهری را بر ذهن مخاطبان داشته باشد (پاکزاد و عین الهی، ۱۳۹۵، ۱۶۵). رنگ مهم ترین نقش را در ایجاد الگوی رفتار شهری و اجتماعی شهروندان و به عنوان عنصر توانمند اجتماعی رسالت انتقال مفاهیم و ایجاد جذابیت بصری شهر را به همراه دارد. آنچه مسلم است دید نقاشانه یک نقاش نسبت به عنصر رنگ با دید معمارانه طراحان شهری بسیار متفاوت است. طراحان شهری رنگ را در محیط شهری و اقلیم یک منطقه خاص، با تفاوت چشم گیری نسبت به نقاشان استفاده می کنند. این در حالی است که اصول هارمونی رنگ در فضای نقاشانه و معمارانه، یکی است ولی هر یک از آن ها رنگ را به منظور متفاوتی و در راستای اهدافی خاص به کار می برند (Naderi Golzaldini, 2016). طراحان شهری رنگ را در فضاهایی سه بعدی در وسعتی بسیار وسیع به کار گرفته اند، در فضایی که کیفیت نور در شهرها و اقلیم های مختلف، متفاوت است. رنگ بسته به نوردر فصل های مختلف تأثیرات بصری متفاوتی را خصوصاً در طول ساعات متفاوت روز و شب در فضای زندگی شهروندان، ایجاد می کند. علاوه بر این یک طراح شهری کارآمد باید برای ایجاد فضای شهری صمیمی و موفق، در طراحی فضای شهری فاکتورهای بسیار متفاوتی مانند اقلیم، نورهای طبیعی و مصنوعی، فصل و مهم تر از همه ساختار فرهنگی، مذهبی و اجتماعی شهر و شهروندان را در نظر داشته باشد (زارع و لطفی، ۱۳۹۶، ۱۰۴). بنابراین، تئوری رنگ برای شهر باید در زمینه های وسیع تری به کار رود؛ طراحان شهری در دکوراسیون شهرهای امروزه که با رشد جمعیت و ورود شهروندانی با ذائقه فرهنگی و اجتماعی متفاوتی روبرو هستند، باید به خلق هارمونی های خلاقانه رنگ با دید

علمی توجه بیشتری داشته باشند و با به کار گرفتن فاکتورهای اقلیمی و فرهنگی به رفتارهای اجتماعی و فردی شهروندان ساکن در شهر و محله با کنجکاوای دقیق تری بپردازند (Naderi Gorzaldini, 2016, 258).

با توجه به فاکتورهای اشاره شده برای طراحی رنگی یک شهر، رنگ شهرها که شامل نمای ساختمان ها و اجزای آن، کف سازی و بام بناها، مبلمان شهری و فضای سبز شهر است محدود به رنگ های خاصی می شود؛ که این فاکتورها به نوعی شناسنامه رنگی یک شهر و یک محله محسوب می شوند (زارع و لطفی، ۱۳۹۶، ۱۰۳). در راستای مطالب ارائه شده در بحث خلاقیت استفاده از رنگ، در جدول شماره ۱، بصورت رندومی نمونه هایی از فضاهای شهری با ساختار رنگی متناسب با اقلیم، فرهنگ و مذهب در برخی از شهرهای مختلف دنیا برای مقایسه با فضای رنگی ایجاد شده در محله «کوی محتشم گرگان» ارائه شده است. همانطور که در ساختار ظاهری تصاویر مشاهده می شود، استفاده از فاکتور رنگ به عنوان یکی از شاخصه های مهم بصری در مبلمان شهری در جذب توریست، ایجاد فضایی لذت بخش و آرامش بخش و مهم تر از همه، ایجاد حس وحدت و رضایت در مخاطبان بسیار تأثیرگذار است. اگر اصول کارشناسانه مدیران شهری را در ایجاد فضای مسرت بخش در استفاده از رنگ را با محله مورد پژوهش جستار پیش رو مقایسه کنیم، به راحتی به تقلیدی کورکورانه، غیر کارشناسانه و بدون در نظر گرفتن فاکتورهای فرهنگی، اجتماعی و نیاز افراد ساکن در این محله آسب پذیر، مواجه خواهیم شد. در نگاهی گذرا برای شهروندان و مسافرانی که از مسیر کمربندی ورودی شهر وارد بلوار شهید صیاد شیرازی می شوند رنگ ها به صورت غیرمنتظره ای چشم نوازی می کنند. مخاطب دچار وسوسه شده که سر از کوچه های «کوی محتشم» درآورد و در لذت رنگ پراکنده شده در محیط، شریک شود. این در حالی است که وقتی وارد فضای ورودی منطقه شده با ساختمان هایی روبرو خواهد شد که بسیار با شتاب شاید فقط برای ایجاد دلخوشی موقت ساکنین کوی محتشم و مهم تر از همه برای پوشاندن چهره نازیبای ساختمان هایی که با مصالحی غیر اصولی مانند چهل تیکه ای مندرس کنار هم ساخته شده اند (تصویر ۲). مدیران شهرداری گرگان سعی کرده اند تا این منطقه را که به عنوان یکی از سکونتگاه های حاشیه ای و یا غیر مجاز شهر گرگان شناخته شده است را با هزاران احساس ناامنی در زیر لایه های نازک رنگ پنهان کرده و حس بصری خوشایندی را برای رهگذران و مسافران عبور از این مسیر فراهم آورند. منظر رنگی شهر یکی از اصلی ترین عوامل جذابیت محیط و فضاهای شهری است و سمبلی برای شخصیت یک شهر محسوب می شود. بر این اساس، به کارگیری اصولی و درست رنگ در منظر شهر و فضاهای شهری امکان ارتقا حس سرخوشی و رضایت مندی در شهروندان و گردشگران را ایجاد خواهد کرد.

تصویر ۲.

تصاویر محله کوی محتشم گرگان.

منبع: نگارنده

جدول ۱. ساختار ظاهری خلاقیت استفاده از رنگ در ساختمان های برخی از شهرهای دنیا در قیاس با

محل «کوی محتشم گرگان». منبع: www.khabaronline.ir/news/824633

	ترکیه استانبول		ایران گرگان
	هندوستان جایپور		ایتالیا ونیز
	اسپانیا بارسلونا		برزیل ریو دو ژانیرو
	مراکش شفشاون		آرژانتین بوینس آیرس (لابوکا)
	لهستان پوزنان		ترکیه استانبول (محل بالات)
	مکزیک گوناجوتو سیتی		آلمان برلین
	سنگاپور		یونان جزیره پاروس

فاکتورهای کیفی طراحی شهری در ارتباط با تأثیرات رنگ

۱. انسجام

در واقع یک شهر در تمام سطوح رفتاری به عنوان مقوله‌ای مشترک به نسبت‌های گوناگون در راستای عوامل تأثیرگذار در کیفیت طراحی شهری می‌تواند بر مخاطبان خود تأثیرگذار باشد تا بتواند زمینه‌ای مناسب و شایسته ساختار یک شهر هدفمند و خلاق را برای زیست شهروندان خود فراهم آورد. در حقیقت هر یک از شهروندان شخصیت حقوقی ناخودآگاه تمامی کاربران فضای شهری شهر هستند که کیفیت و ماهیت منحصر به فردش را در هر شهری از کیفیت منحصر به فرد همان شهر بر می‌گیرد. از این رو، شهر به‌عنوان یک سازه معنایی که وابسته بر روابط خودی شده‌اش نظام پذیرفته است، محدوده و کیفیت ادراکی شهروندان را نیز شامل می‌شود. شهروندان از نظر بصری و روحی نیاز دارند تا با حرکت در سطح شهر، یکپارگی و انسجامی را که در مخاطبان تبدیل به حس آرامش و شادی می‌شود در محیط دریافت کنند. درست زمانی که کاربران فضای شهری و شهروندان با دیدن عناصر ناهمگون بصری که متاسفانه امروزه چهره بسیاری از شهرها را دچار آشفته‌گی کرده است روبرو می‌شوند و نیز با شنیدن آلودگی های صوتی موجود در فضا دچار آشفته‌گی، کلافگی و عدم احساس امنیت و آرامش می‌شوند. بنابراین منظر شهری در صورت چیدمان عناصر بسیاری چون ساخت و سازهای اصولی متناسب با اقلیم و فرهنگ، به‌کارگیری درست مبلمان شهری و حذف عناصر بصری آسیب‌رسان به محیط و کاربرد خلاقانه و اصولی رنگ، به فضایی دلنشین و دارای وحدت تبدیل خواهد شد. مخاطبان در صورت مشاهده و وجود وحدت نظام یافته می‌توانند ارتباط معنادار و منسجمی را با محیط برقرار کنند. باید توجه داشت که انسجام بدون وجود خلاقیت در تنوع باعث یکنواختی خسته‌کننده‌ای در شهروندان خواهد شد و این عوامل عدم رضایت مخاطبان را به همراه خواهد داشت (زارع و لطفی، ۱۳۹۶، ۹۶).

۲. سرزندگی

گسترده‌گی فضا و تنوع کارکرد دو معیار اصلی سرزندگی محیط است (بنتلی، ۱۳۸۵) در کتاب «تئوری شکل خوب شهر خود» شادی و احساس رضایت‌مندی به‌عنوان یکی از فاکتورهایی که در «تئوری هنجاری» درباره شهرها، به عنوان یکی از عوامل زیبا بودن شکل شهر عنوان شده است، می‌پردازد. به عبارتی لینچ، احساس شادی و سرزندگی به این معنی که تا چه اندازه شکل ظاهری شهر می‌تواند حامی نیازهای بیولوژیکی، عملکردهای حیاتی و توانایی‌های انسانی بوده و مهم‌تر از همه چگونه دوام همه موجودات و بقای زندگی را امکان‌پذیر می‌سازد، به عنوان معیاری انسان محور شناخته شده است (زارع و لطفی، ۱۳۹۶، ۹۶). «کولمن» (۱۹۸۷)، در پژوهش خود با عنوان «فرصت‌هایی برای نوآوری در آموزش طراحی شهری»، در تبیین کیفیت‌های مهم فضاهای شهری مفهوم سرزندگی را به ۶ گروه تقسیم کرده است. این گروه‌ها شامل: طراحی برای پیاده‌ها، حفاظت تاریخی و مرمت شهری، بستر و محیط فرهنگی، سرزندگی و تنوع استفاده، توجه به ارزش‌های معمارانه محیط، بستر و محیط طبیعی (سیادتی و کریمی‌فرد، ۱۳۹۶، ۱۰۵).

نتیجه

تجربه انرژی رنگ های مختلف آشکارا نوعی تأثیر حسی - بینایی بر ما برجای می گذارد. رنگ می تواند محیط پیرامون ما را دگرگون سازد و بر خلاقیت ما بیافزاید. به کمک رنگ ها می توانیم موجبات ارتقاء خودآگاهی مان را فراهم آوریم و به انسان هایی سرزنده تر و فعال تر مبدل شویم. خصوصیت سیالیت، پویایی رنگ، در دسترس بودن و مهم تر از همه ارزان بودن رنگ نسبت به بسیاری از مصالح دیگر این امکان را برای طراحان شهری و هنرمندان هنرهای تجسمی می تواند ایجاد کند تا با وسعت دید بهتری نسبت به سایر فاکتورها به استفاده از آن برای زیباتر کردن فضاهای شهری و پوشاندن برخی نازیبایی های موجود در محیط، به پردازند. بر طبق مطالعه انجام شده در محیط «کوی محتشم گرگان» و در نظر گرفتن آمار بالای آسیب های اجتماعی موجود در منطقه و بر اساس مصاحبه هایی که با برخی از شهروندان منطقه انجام شد، پژوهشگر به نتایج زیر دست یافته است. شهروندان محله مورد پژوهش از نظر فرهنگی و اجتماعی جز اقشار بسیار آسیب پذیر شهر گرگان محسوب می شوند. توجه شهرداری به کاربرد شهر برای زیباتر کردن ساختمان های غیر اصولی و نازیبای منطقه برای شهروندان لذت بخش بوده است. اما آنچه مسلم است نیاز ساکنین منطقه بسیار فراتر از دیوارهای رنگی است، آن ها نیاز به ایجاد فضاهای فرهنگی، بهداشتی آموزشی و بسیاری عوامل دیگری که در مقوله این پژوهش نمی گنجد، دارند. شهروندان در مصاحبه ها به سه گروه نوجوان، جوان و میانسال تقسیم شده اند. افراد نوجوان با اشتیاق بیشتری از تغییر رنگی ایجاد شده در فضای منطقه نسبت به افراد جوان و خصوصاً میانسال، استقبال کرده اند. گروه دوم، افراد جوان، زیبایی ایجاد شده در فضای محله را تغییری خوشایند دانسته ولی بیان کرده اند که نیاز ساکنین این محله بسیار فراتر از رنگ های موقتی ایجاد شده در محیط محله است. آن ها اظهار داشته اند که رنگ مشکلات و آسیب های موجود در منطقه را برایشان قابل حل نکرده است. گروه سوم که شامل افراد میانسال انتخاب شده است، تمایل زیادی به همکاری و پاسخ دادن به سؤالات محقق نداشته اند. آن ها بسته به شرایط سنی و درک متفاوتی که از فقر و شرایط نامناسب زندگی اجتماعی در آن منطقه داشته اند، حضور وجود رنگ را در محیط زندگیشان بسیار کم احساس کرده و یا تظاهر به نادیده گرفتن رنگ در ایجاد حس آرامش و شادی و تأثیر مثبت آن بر ساختار زندگی خود شده اند. در بسیاری از کشورها مانند هند و یونان که بر اساس قرارگیری در جغرافیای خاص استفاده از رنگ سفید (در یونان) و رنگ آبی (در هند) معنای متفاوتی دارد، اما همین فضاهای رنگی ایجاد شده در این کشورها و یا سایر کشورهای دیگر از مهم ترین عوامل احساس شادی، جذب توریست و ایجاد وحدت بصری در محیط شده است. در مقابل استفاده از رنگ های تند و پرهیجان در «کوی محتشم» گرگان علاوه بر اینکه بار انرژی بسیار بالایی دارد نتوانسته موفقیت چشم گیری برای جذب توریست و نیز مهم تر از همه ایجاد فضایی کم تنش و آرامش بخش برای ساکنین خود ایجاد کند.

منابع

- بنتلی، ای. ین. (۱۳۸۵). محیط های پاسخ ده: کتابی راهنما برای طراحان (مترجم مصطفی بهزادی فر). تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران.
- پاکزاد، جهان شاه و عین اللهی، کاوه. (۱۳۹۵). پالت رنگی، تکنیک طراحی منظر رنگی شهرها. معماری و شهرسازی آرماتشهر، ۷(۹)، ۱۶۳-۱۷۲.

-حانمی نژاد، حسین؛ مهدوی، علی و مهدیان بهنمیری، معصومه. (۱۳۹۳). نگرشی بر جرم خیزی و زمینه‌های ارتکاب جرم در محلات حاشیه نشین مورد پژوهش؛ محله شاد قلی خان قم. *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۲۹(۱)، ۲۴۰-۲۲۱-
-حقیقی، ابراهیم. (۱۳۹۶). نگاهی خوب از شهر، مولد شهر خلاق، نگاهی به شهر خلاق. *مجموعه مقاله‌ها و گفتگوها، دفتر اول*. شهرداری اصفهان، ایران.

-خبرگزاری مهر (هشت مرداد ۱۳۹۷). رنگ بی رنگی در کوی محتشم گرگان/ کار اصولی تر لازم بود.

تاریخ دسترسی: ۱۱/۲۰/۱۳۹۸، <https://www.mehrnews.com/news/4360286>

-خبرگزاری مهر، (۱۵ شهریور ۱۳۹۵). گذری بر محرومیت‌های حاشیه نشینان گرگان/ کوی محتشم بوی زندگی نمی‌دهد.

تاریخ دسترسی: ۱۸/۷/۱۳۹۹، <https://www.mehrnews.com/news/3758566/>

-زارع، علیرضا و لطفی، کوروش. (۱۳۹۶). رنگ در شهر با رویکرد ایجاد تنوع و سر زندگی در فضای شهری. *نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری*، ۸(۲۸)، ۹۹-۱۱۰.

- سیادت، فریال سادات و کریمی فرد، لیلا. (۱۳۹۷). بررسی و بازخوانش تداوم زندگی شهری در شب مبتنی بر شادابی و سرزندگی فضاهاى شهری ۲۴ ساعته؛ مورد پژوهشی: محله دربند. *فصلنامه مدیریت شهری*، ۱۷(۵۰)، ۹۹-۱۲۳.

-کفشچیان مقدم، اصغر و پهلوان، محبوبه. (۱۳۹۵). بررسی جایگاه رنگ در فضای شهری امروز (مطالعه موردی: تهران خیابان انقلاب، حد فاصل میدان انقلاب- چهارراه ولیعصر). *دو فصلنامه پیکره*، ۵(۹-۱۰)، ۱۰۹-۱۲۳.

-Naderi Gorzaldini, Marjaneh. (2016). The Effects of Colors on the Quality of Urban Appearance Mediterranean. *Journal of Social Sciences*, 7(5), 255-268.

-<http://www.asregorgan.ir/catalog-12>.

-<https://www.ajibtarin.com/touristic-plases>.

-<https://www.khabaronline.ir/news/824633/>

<https://www.mehrnews.com/news/>

© 2020 by the authors. Licensee SCU, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0 license) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).